

MINGƏÇEVİR SU ANBARININ TƏSƏRRÜFAT ƏHƏMİYYƏTİ

İsayev S.A., Qayıbov Ş.R.- I kurs magistrantı

Bakı Dövlət Universiteti

Mingəçevir su anbarı Cənubi Qafqazda ən böyük hidrotexniki qurğu olub, Kür çayı üzərində, Mingəçevir şəhəri yaxınlığında yerləşir. Mingəçevir su anbarının və Su Elektrik Stansiyasının (SES) tikintisi 1953-cü ildə tamamlanıb. Su anbarının normal dolma səviyyəsində (83 m) ümumi su tutumu 15730 mln. m³, faydalı həcmi isə 8210 mln. m³-dir. Onun tikilməsində məqsəd respublikda energetikanı, kənd təsərrüfatını, çay nəqliyyatını, balıqçılıq təsərrüfatını inkişaf etdirmək və Kür çayının aşağı axımında daşqınların qarşısını almaq olmuşdur.

Su anbarı tikildikdən sonra Kür çayının axımı onun aşağı, axınında tamamilə tənzimlənib və subasmaların qarşısı alınıb, çayın axımı isə xüylü azalmışdır (Mingəçevirdə 171 m³/s; Salyanda 351 m³/s).

Mingəçevir su anbarının Azərbaycanın suvarılan əkinçilik fondunun artırılmasında rolu xüsusi qiymətləndirilməlidir. Su qovşağı Kür-Araz ovalığında 970 min ha sahəni suvarmaq imkanı yaratmış, 200 min ha sahənin isə su altında qalmaq təhlükəsini aradan qaldırmışdır. Öz mənbəyini ondan götürən Yuxarı Qarabağ və Yuxarı Şirvan kanallarının köməyi ilə Kür-Araz ovalığının 239 min. ha ərazisinin su təminatı yaxşılaşmışdır.

1956-cı ildə istifadəyə verilmiş, uzunluğu 174,4 km olan Yuxarı Qarabağ kanalı Mingəçevir su anbarından mənbəyini götürərək Araz çayının üzərindəki Bəhramtəpə su qovşağına qədər davam edir. Kanalın sərfi 113,5 m³ /san-dir.

Kanal öz axını ilə Yevlax, Mingəçevir, Goranboy, Tərtər, Bərdə, Ağcabədi, Beyləqan, Ağdam, Laçın və İmişli rayonlarının əkin sahələrini suvarma suyu ilə təmin edir. Bununla yanaşı, yay aylarında Araz çayındakı su çatışmazlığını aradan qaldırmaq üçün Qarabağ kanalı vasitəsilə 25-30 m³ /san həcmində Bəhramtəpə hidroqovşağına su ötürülür. Bu həcmdə suyun Bəhramtəpə hidroqovşağına ötürülməsi nəticəsində İmişli, Saatlı, Sabirabad, Biləsuvar və Cəlilabad rayonlarının əkin sahələrindəki su çatışmazlığını tənzimləyir.

Kanal vasitəsilə Qarabağ zonasının, Mil düzünün və qismən Muğan düzünün 122 min ha əkin sahəsi suvarılır. Eyni zamanda bu kanal vasitəsilə Biləsuvar və Cəlilabad rayonlarının əkinə yararlı 32 min ha torpaq sahəsi suvarma suyu ilə təmin edilmişdir.

Yuxarı Şirvan kanalı 1958-ci ildə istifadəyə verilmişdir. Onun uzunluğu 125,7 km olub, Migəçevir su anbarından Ağsu çayına qədər uzadılmışdır. Kanalın başlanğıc hissəsində hesabat şərti 78 m³/san-dir. Üzərində 86 hidrotexniki qurğu tikilmişdir. O, Ağdaş, Göyçay, Ucar, Kürdəmir və Ağsu rayonlarının əkin sahələrinə xidmət edir.

Mingəçevir hidroqovşağı həmdə respublikamızın enerji təminatında xüsusi yer tutur. Zaqafqaziya ən böyük SES-lərdən biri olan Mingəçevir su-elektrik stansiyası Kür çayının Bozdağ silsiləsindən keçən hissəsində Mingəçevir su anbarı üzərində inşa edilmişdir. Stansiyanın tikintisində 1945-ci ildə başlanılmış, 1953-cü ildə ilk hidroaqrekat əldə olunmuşdur. 1954-cü ildən isə stansiya tam gücü ilə işə başlamışdır. Müəyyən olunmuş gücü ilk dövrlərdə 359 min kvt (6 hidroaqrekat), orta illik enerji istehsalı 1,4 milyard kvt.saat təşkil etmişdir.

Su elektrik stansiyası birbaşa "AzərEnerji"yə tabedir və ən böyük hidrotexnika qurğusu olmaqla Zaqafqaziya bölgəsinin birləşmiş enerji sisteminin bir hissəsidir. Mingəçevir SES-in gücü (son yenidən qurma işlərindən sonra) 424,6 MW (hər biri 71,5 MVt olan 2 hidroelektrik vahid və hər biri 70,4 MVt olan 4 hidroelektrik vahiddən ibarətdir).

Mingəçevir SES 2013-cü ilə qədər Azərbaycan Respublikasının əsas enerji bazası olmaqla Rusiya Federasiyasına, Gürcüstan Respublikasına və İran İslam Respublikasına enerji verirdi. Elektrik enerjisi, 2013-cü ilin dekabrından başlayaraq üç dövlətin, Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyənin enerji sistemlərini birləşdirmək üçün bir elektrik ötürmə xəttinin çəkilməsindən sonra Türkiyə Respublikasına da ixrac olunur.

Mingəçevir su anbarı əsas təyinatından başqa Mingəçevir şəhərini içməli su ilə təmin edir. Gələcəkdə perspektivdə onun suyunun Abşeron yarımadasına gətirilməsi nəzərdə tutulur, suyun təmiz saxlanması üçün Ş.V.Xəlilov (2003) su anbarının sahillərində Ceyranbatan su anbarında olduğu kimi sanitariya zona yaradılması tədbirini təklif edir. Azərbaycanda su anbarında suyun aerasiyası üçün heç bir qurğu və texniki vasitələrdən istifadə olunmur.

Beləliklə, 1955-ci ildə Mingəçevir hidroqovşağı istismara verildikdən sonrakı illərdə elektrik enerjisi istehsal olunub, Yuxarı Qarabağ və Yuxarı Şirvan kanallarının təsir zonasında 220 min hektardan çox əkin sahəsində becərilən bitkilər su tələbatına müvafiq suvarma suyu ilə təmin edilib. Kənd təsərrüfatı bitkilərindən toplanan məhsulların istehsal sahəsi inkişaf edib. Ölkə iqtisadiyyatında və sosial sahənin yüksəlişində Mingəçevir su anbarı layihəsinin rolu çox böyük və həlledici olub. Ötən bu illərdə bu layihədən, onun əhəmiyyətindən çox yazılıb və gələcəkdə də, müsbət mənada yazılacaq.